

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИХОВНОЇ РОБОТИ на 2019/2020 н.р.

21 травня 2019 року набув чинності Указ Президента України від 13 травня 2019 року № 286/2019 «Про **Стратегію** національно-патріотичного виховання» (далі – Указ Президента). Указом Президента визнається таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 13 жовтня 2015 року № 580 “Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки”, що обумовило безстроковість дії акта Президента України та **поширює його дію на всі вікові групи, а не лише на дітей і молодь.**

Ключові положення Указу Президента були враховані при підготовці наказу Міністерства освіти і науки України від 29 липня 2019 року № 1038 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641» (далі – Наказ). Наказом викладено у **новій редакції Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України** (далі – Концепція), що і як Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента, поширюється на всі вікові групи, та **Заходи щодо реалізації** Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (далі – Заходи).

У новій редакції Концепції зокрема враховано незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, яка закріплена змінами до Конституції України, проведення операції Об'єднаних сил, відповідно до Указу Президента уточнено складові національно-патріотичного виховання.

Окремими напрямками реалізації цієї Концепції визначено:

впровадження громадянської освіти в Україні у відповідності до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, інших документів з розвитку громадянської освіти;

реалізацію положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру “Сокіл” (“Джура”) та плану заходів з його реалізації (з нормативними матеріалами зазначеної гри можна ознайомитись за посиланням <http://ukrjuntur.org.ua/sokil-dzhura/metodychni-rekomendatsii-hry-sokil-dzhura.html>);

створення сприятливих умов, встановлених на законодавчому рівні, для *діяльності молодіжних організацій*, насамперед для розвитку пластового руху в Україні та Спілки Української Молоді, що відновили свою діяльність в Україні із здобуттям незалежності.

З метою уніфікації підходів до вимірювання результатів реалізації Концепції, за аналогією зі Стратегією національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента, текст Концепції *додано розділом 6 «Індикатори ефективності»*, що дозволять органам державної влади та органам місцевого самоврядування за встановленими рамками досліджувати стан національно-патріотичного виховання.

Концепцією встановлено, що національно-патріотичне виховання в системі освіти *впроваджується шляхом реалізації Стратегії* національно-патріотичного виховання, затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019, (далі – Стратегія), *плану дій* щодо реалізації Стратегії, *державних цільових програм* з питань з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-патріотичним вихованням), обласних, місцевих цільових програм з національно-патріотичного виховання (або програм, що пов'язані з національно-

патріотичним вихованням), проведення Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання.

Наказ, яким також затверджені Заходи, розміщено на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України за посиланням <https://mon.gov.ua/ua> у розділі «Законодавство». *Нормативно-правова база з питань національно-патріотичного виховання* розміщено за наступним посиланням <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>.

Формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому. У зв'язку з цим **національно-патріотичне виховання є важливою складовою освітнього процесу.**

Головне завдання закладів освіти – так побудувати виховну діяльність, щоб сама її організація, приклади авторитетних наставників-учителів, шкільне середовище виховували дітей у дусі патріотизму, глибокого розуміння історії свого народу, національної ідентичності, самобутності. Завдання педагогів полягає у тому, щоб слова «Україна», «патріотизм» набували для дитини особливого сенсу, тобто сприймалися «не лише розумом, а й серцем». Не менш важливим є повсякденне виховання поваги до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну. Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є повага та любов до державної мови. Мовне середовище повинно впливати на формування учня - громадянина, патріота України.

Однією з основних тенденцій розвитку виховання в сучасній українській школі має стати **пошук форм «діяльнісного патріотизму»** (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, ігри-драматизації, спортивні змагання, естафети, огляди-конкурси, олімпіади, шкільні музеї, тематичні стенди, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, творчі завдання, проекти, звіти, індивідуальні роботи, театр-експромт, колективні творчі справи, колективне творче панно, флешмоби, виставки-конкурси, фестивалі, туристичні походи тощо).

Рекомендуємо під час проведення заходів організовувати зустрічі з учасниками бойових дій, волонтерами; відвідування військовослужбовців, які отримали поранення та проходять реабілітацію; виступи дитячих творчих колективів та інше.

Варто зазначити, що питання національно-патріотичного виховання розкривається наскрізно в рамках програми «Нова українська школа» у поступі до цінностей», яка розглянута та затверджена Вченими радами Інституту проблем виховання (протокол № 6 від 02 липня 2015 року) та Інституту модернізації змісту освіти (протокол № 7 від 26 вересня 2018 року). З програмою можна ознайомитися за посиланням <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>.

З метою вивчення та популяризації кращого педагогічного досвіду, в тому числі з питань національно-патріотичного виховання **на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено банк даних досвіду виховної роботи** (<https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/bank-dosvidu-vihovnoyi-roboti/>).

Національно-патріотичне виховання молодого покоління неможливе без відповідних заходів щодо *відзначення важливих пам'ятних та ювілейних дат*, перелік яких можна знайти за наступним посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-19>.

При плануванні виховної роботи з національно-патріотичного напрямку пропонуємо використовувати методичні матеріали Українського інституту національної пам'яті <https://www.memory.gov.ua/methodic-materials>.

Питання національно-патріотичного виховання та громадянської освіти також всебічно висвітлено в **матеріалах, які схвалені для використання** в закладах загальної середньої освіти, а саме:

1. Навчально-методичний комплект «Навчаюсь. Дію. Захищаю» початкова школа, 1-4 класи «Пригоди Тарі»/ (автор. колектив: Андросюк В. Є. Андросюк О. Р., Андросюк О. В., Андросюк Л. В., Алмазов О. В., Алчасова І. М., Левінштейн Є. В., Рассоха М. Й., Семякін О. В.). Зазначені матеріали можна знайти за наступним посиланням <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota-shvalenirukopisi/>.

2. Науково-методичний посібник «Ключові напрями українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (автори: І. Д. Бех, К. І. Чорна).

Аудіовізуальний твір національно-патріотичного кінопроекту «Слава Україні! – Героям Слава!» (Союз молодих кінематографістів України «10 Муза»).

3. Навчальні програми з позашкільної освіти військово-патріотичного напрямку розміщені за посиланням <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/viyskovo-patriotichniy-napryam/> та інше.

Насильство над дітьми – це глобальна проблема, яке стало очевидною лише протягом останніх двадцяти років. Насильство над дітьми ставить під загрозу глобальний розвиток людства. Коли діти стають свідками або жертвами емоційного, сексуального чи фізичного насилля, це завдає шкоди їх здоров'ю, добробуту та майбутньому. Проблема насильства стосується не лише для окремих дітей або сімей, а є загрозою сталому розвитку суспільства в цілому.

Принцип запобігання та реагування на насилля, жорстоке поводження та експлуатацію дітей має бути ключовим у організації освітнього процесу закладів освіти.

Дані по Україні свідчать, що проблема насилля над дітьми лишається значною мірою недооціненою в країні. Деякі форми домашнього насильства приймаються як соціальна норма. Згідно зі звітом ЮНІСЕФ 2018 року, 42% батьків вважають, що емоційне насилля є допустимим задля навчання. Частка тих, хто допускає застосування фізичної сили до дитини у якості дисциплінарної міри, становить 14%. ЮНІСЕФ захищає права та інтереси дітей в 190 країнах світу, щоб перевести ці зобов'язання у практичні дії, прикладаючи особливі зусилля для досягнення найбільш вразливих дітей у всьому світі.

Більше інформації <http://www.unicef.org/ukraine>

МОН отримало від Представництва Дитячого фонду ООН в Україні в серні 2016 року концептуальну записку «Безпечні школи в Україні», у якій було запропоновано можливі компоненти програмного підходу до створення безпечних шкіл. Наслідком цього стало створення міжсекторальної і регіональних робочих груп з питань адаптації та пілотування концепції «Безпечна школа» у пілотних закладах Донецької та Луганської області. На прохання МОН України ця група розробила концепцію «Безпечної і дружної до дитини школи», Представництво ЮНІСЕФ в Україні забезпечило ресурси для впровадження відповідного проекту у 10 пілотних навчальних закладах Донецької та Луганської області. Листом № 1/9-204 від

04.04.2018 МОН України затвердило план заходів щодо реалізації спільного проекту «Безпечна і дружня до дитини школа» протягом 2018-2019 рр.

У березні 2018 р. МОН залучило всесвітньо відомого оратора Ніка Вуйчича для проведення мотиваційних зустрічей з учителями та учнями та стимулювало початок діалогу про булінг. Відеоматеріали про ці зустрічі розміщені у вільному доступі на сайті МОН, які можна використовувати в освітньому процесі з метою запобігання булінгу та формування суспільної свідомості неприйняття булінгу в міжособистісних стосунках.

На сайті МОН розміщено створений для вільного доступу банк педагогічних технологій у рубриці «Корисні посилання щодо теми антибулінгу» для використання в профілактичній роботі в закладах освіти.

Відповідно до наказу МОН від 9 січня 2019 року № 17, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 березня 2019 р. за № 250/33221 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти здійснюється зокрема за напрямом «освітнє середовище закладу освіти», а саме:

забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці;

створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації.

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII.

МОН підготувало рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657- VIII (лист МОН від 29.01.2019 № 1/19-881).

На виконання цього Закону згідно з наказом МОН від 06 березня 2019 року № 310 було утворено робочу групу з розроблення проектів актів, необхідних для забезпечення реалізації Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII. Натепер робочою групою підготовлено проект наказу МОН «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти та порядку реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» та подано на затвердження в установленому законодавством України порядку, а згодом буде скерований для реалізації органам управління освітою та закладам освіти.

Насильство над дітьми можна зупинити. Головною метою у закладі освіти є навчання дітей та дорослих безпечній взаємодії у освітньому процесі, а також захист дітей від насильства та зловживань з боку однолітків та дорослих (батьків, опікунів або працівників закладів освіти).

Для побудови безпечного освітнього середовища у закладі освіти можна скористатися методичним посібником «Кодекс безпечного освітнього середовища», який передбачає навчання школярів, батьків, педагогічних працівників закладів освіти правилам безпечної поведінки особистості, формування навичок уникнення потенційних ризиків та небезпек, а також навичок подолання труднощів у власному житті.